

סיכום - הדיון באו"ם בשאלת ארץ ישראל

מבוא

ארץ ישראל מוגדרת כבעיה/ כשאלה שאותה צריך לפתור. מכיוון שבארץ ישראל ישנן שתי אוכלוסיות ולהן דרישות שונות, יש צורך לפתור בעיה זו. לבעיה זו יכולים להיות מספר פתרונות: מדינה משותפת לערבים וליהודים ל כל ארץ ישראל, מדינה רק ליהודים על כל ארץ ישראל, מדינה רק לערבים על כל ארץ ישראל, חלוקת ארץ ישראל לשתי מדינות, המשך השליטה הבריטית בארץ או החלפת הבריטים בגורם אחר ועוד.

בפברואר 1947 מטיל שר החוץ הבריטי בוויין "פצצה פוליטית" כאשר הוא מחליט להעביר את שאלת ארץ ישראל לאו"ם. כלומר, בריטניה מטילה את האחריות לפתרון שאלת ארץ ישראל בידיו של האו"ם. אומנם בריטניה פונה אל האו"ם אך היא מקווה שהאו"ם יפנה אליה מחדש כדי שתמשיך ותשלוט בארץ.

הסיבות להעברת שאלת ארץ ישראל לאו"ם

- החשש מפגיעה ביחסים עם ארצות הברית: ארצות הברית החליטה ב-1946 לתמוך במדינה ליהודים ואילו בריטניה התנגדה לכך. מאז תום מלחמת העולם השנייה, ארצות הברית תמכה מבחינה כספית בבריטניה ובריטניה חששה שהמחלוקת בנושא מדינה ליהודים עלולה לגרום לכך שארצות הברית תפסיק את תמיכתה הכספית. כדי למנוע התדרדרות ביחסים והפסקת התמיכה הכספית, מחליטה בריטניה להעביר את שאלת ארץ ישראל אל האו"ם.
- אכזבה וייאוש מכלל התוכניות שהוצעו לפתרון שאלת ארץ ישראל: את תוכנית "מוריסון גריידי" מ-1946 דחו גם הערבים וגם היהודים. מספר שבועות לפני פברואר 1947, הציע בוויין את "תוכנית בוויין" שעיקרה המשך השלטון הבריטי בארץ ל-חמש שנים נוספות ולאחר מכן תוקם מדינה משותפת לערבים וליהודים, תוכנית שנדחתה גם כן על ידי שני הצדדים (גם הערבים וגם היהודים רוצים מדינה באופן מיידי ולא את המשך הישארות הבריטים ואף לא מעוניינים במדינה משותפת). האכזבה מכך ששני הצדדים דחו את התוכניות לפתרון שאלת ארץ ישראל שיזמה בריטניה, הביאה את בריטניה לפנות אל האו"ם.
- פגיעה בתדמית של בריטניה בעולם: בשנתיים שקדמו לפנייה אל האו"ם ובמהלכן, התדמית של בריטניה בעולם נפגעה מאוד, היא תוארה כרשעה ואכזרית בשל יחסה ליהודים (למשל כליאת מעפילים במחנות מעצר) ועל כן היא פונה אל האו"ם.
- ערעור השליטה הבריטית בארץ ישראל ודעת ההקהל בבריטניה: גם בבריטניה החלו להישמע קולות בעד יציאה מארץ ישראל. הדבר קורה מכיוון שנפגעים בריטים רבים בארץ ישראל ומכיוון שהשלטון הבריטי איננו שולט במאורעות (למשל ליל הגשרים ופיצוץ מלון המלך דוד). ובנוסף לכך עלות האחזקה של יותר מ-90 אלף חיילים בריטים בארץ גורמת לציבור הבריטי לדרוש השקעה כספית בשיקום המדינה לאחר מלחמת העולם השנייה ולתמוך ביציאת הכוחות והחזרתם לבריטניה.

הדיון באו"ם

בחודשים אפריל ומאי 1947 מתכנס האו"ם כדי לדון בשאלת ארץ ישראל. בסוף הדיון הוחלט שתוקם וועדה בשם "אונסקופ" (unscop) הוועדה המיוחדת של האו"ם לשאלת ארץ ישראל). הוועדה תורכב מ-11 נציגים, לא מארצות הברית, לא מברית המועצות ולא ממדינות ערב. נציגי הוועדה יסיירו באירופה ובארץ ישראל, יגבו עדויות ויגבשו המלצות ותכנית לפתרון בעיה זו.

עמדת המעצמות בדיון באו"ם

באותה תקופה נמצאות ארצות הברית וברית המועצות בעימות שזכה לכינוי "המלחמה הקרה". ארה"ב עמדה בראש הגוש המערבי והדמוקרטי ואילו ברה"מ עמדה בראש הגוש המזרחי והקומוניסטי. בתקופה זו לא נורתה ולו ירייה אחת בין הצדדים אחת אך הייתה ביניהן יריבות גדולה באשר לשליטה באזורים שונים בעולם, יריבות שלווה במתיחות, חשדנות, מעשי ריגול וחשש שבכל רגע עלולה לפרוץ מלחמת עולם שלישית. שתי המעצמות שאפו להרחיב את אזורי השפעתן בעולם: ארה"ב שאפה להביא להתפשטות המשטר הדמוקרטי בקרב המדינות בעולם וכך לבלום את התפשטות המשטר הקומוניסטי, ואילו ברה"מ שאפה להביא להתפשטות המשטר הקומוניסטי וכך לבלום את התפשטות המשטר הדמוקרטי. שתי המעצמות לא הסכימו על הרבה נושאים באותה תקופה אך בצעד נדיר, שתיהן בדיון באו"ם, תמכו במדינה ליהודים.

הסיבות לכך:

- השואה: שתי המדינות ראו בשואה אירוע טרגי, שישה מיליון יהודים נרצחו, למיליונים אחרים אין בית ואין לאן לחזור, אף מדינה לא הגנה על היהודים במהלך המלחמה, דעת הקהל המקומית דרשה לסייע ליהודים עקב סיפורי השואה ומחזותיה (החיללים שחזרו מהמלחמה סיפרו על שראו) ולפיכך מוצדק שליהודים תהיה מדינה משלהם שתגן עליהם.
- המלחמה הקרה: שתי המדינות רצו בדריסת רגל באזור וחשבו שאם הן יתמכו בהקמת מדינה יהודית ויעודדו מדינות נוספות לדעה שכזו, אז היהודים ירצו להכיר תודה למעצמה וכך המדינה שתוקם תהיה בעלת משטר כמו זה של המעצמה. ארה"ב קיוותה שהיהודים יקימו מדינה דמוקרטית כמותם וכך תיבלם ההשפעה וההתפשטות הקומוניסטית. ברה"מ קיוותה שיהודים יקבלו על עצמם את המשטר הקומוניסטי וכך תיבלם ההתפשטות הדמוקרטית בעולם.
- בנוסף, ברית המועצות רצתה לסלק את הבריטים מהמזרח התיכון ולהיכנס במקומם והנשיא האמריקאי הארי טרומן היה לפני מערכת בחירות לנשיאות וקיווה שתמיכתו במדינה ליהודים תגרום למיליוני יהודי ארה"ב להיות מרוצים מכך ואז הוא יקבל את קולם של היהודים ויבחר שוב לנשיאות (זאת בנוסף ללחצם של יהודי ארצות הברית ומנהיגים ציוניים על הממשל האמריקאי, ובנוסף לכך לחץ דעת הקהל האמריקאי עקב מראות השואה).

עיקרי תוכנית החלוקה

בחודשים שלפני ההצבעה באו"ם על תוכנית החלוקה, וועדת אונסקו"פ מגבשת המלצות לגבי פתרון שאלת ארץ ישראל. בתחילה, הייתה אמורה הארץ להתחלק למדינה יהודית על 62% מהארץ ומדינה ערבית על 38%. ארה"ב הבהירה שהיא תתקשה לתמוך בהמלצה שכזו מכיוון שמשמעותית יש ליהודים שטח רב יותר.

ב-29 בנובמבר 1947, האו"ם מצביע על תוכנית החלוקה/ה-כ"ט בנובמבר/ החלטה 181 ואלו עיקריה:

- הבריטים נכשלו בתפקידם, עליהם לעזוב את הארץ עד אוגוסט 1948.
- ארץ ישראל תחולק ל-שתי מדינות: מדינה יהודית על 55% מהשטח (הגליל המזרחי, רוב מישור החוף ורוב הנגב) ומדינה ערבית על 45% מהשטח (הגליל המערבי, אזור יהודה ושומרון, חלק קטן ממישור החוף ומהנגב).
- ירושלים תהיה עיר בינלאומית. כוח מיוחד בטעם האו"ם ינהל אותה. השפות הרשמיות בה יהיו עברית, ערבית ואנגלית.
- בין שתי המדינות יתקיים שיתוך פעולה כלכלי, לשתיהן יהיה מטבע אחיד והן יהיו מדינות דמוקרטיות ובעלות חוקה אשר יבטיחו קיום זכויות אדם לתושביהם.

יתרונות וחסרונות של תוכנית החלוקה מנקודת מבט היישוב היהודי

הערבים ראו בתוכנית החלוקה רק חסרונות! לעומת זאת, היהודים ראו גם חסרונות וגם יתרונות.

חסרונות:

- הערבים קיבלו את השליטה על המקומות הגבוהים (יהודה ושומרון) ובמקרה של התקפה עלינו יש להם יתרון של גובה, על כן הגבולות בעייתיים מבחינה צבאית
- ירושלים, החשובה מבחינה דתית והיסטורית הופרדה ואיננה בשליטה יהודית אלא בינלאומית.
- הארץ נחלקה בצורה שבה אין רצף טריטוריאלי למדינה יהודית (למשל, הגליל המערבי מנותק מהגליל המזרחי) ובנוסף לכך כ-30 ישובים יהודים נמצאו בשטח המדינה הערבית (למשל נהריה).
- במקום לקבל את כל הארץ, נאלצנו לחלוק אותה עם מדינה ערבית נוספת.

יתרונות:

- למדינה היהודית יש אפשרות לפיתוח מסחר דרך נמל חיפה ותל אביב עם אירופה(גם לערבים יש גישה ממישור החוף אל הים) אבל, רק ליהודים יש גישה אל הים מנמל אילת, דבר שיסייע בפיתוח הכלכלה עם אזור אסיה והמזרח הרחוק.
- לראשונה העולם מכיר בזכותו של העם היהודי למדינה (לא עוד הבטחה מעורפלת של בריטניה לבית לאומי).
- שטח המדינה היהודית גדול יותר משטח המדינה הערבית.
- מדינה עצמאית תאפשר את עלייתם של היהודים לארץ, דבר שהיה מוגבל ע"י הבריטים עד היום.

ההצבעה באו"ם

מספר ימים לפני ההצבעה באו"ם הגיע חיים ויצמן אל נשיא ארצות הברית טרומן על מנת לשכנע אותו להצביע בעד תוכנית החלוקה. צריך לזכור שלתמיכתן של ארצות הברית וברית המועצות הייתה משמעות אדירה מכיוון שהאופן שבו שתיהן יצביעו ישפיע על מדינות נוספות שיצביעו כמותן דבר שהיה חשוב על מנת להשיג רוב של שני שלישי שכן ללא רוב זה, ההצבעה איננה מאושרת באו"ם.

ב-29.11.1947 בשעה 00:40 אושרה תוכנית החלוקה.

33 מדינות בעד (ארה"ב וברה"מ ביניהן)

13 מדינות הצביעו נגד (מדינות ערב)

ו-10 מדינות נמנעו בהצבעה (ביניהן בריטניה).

תוכנית החלוקה אושרה אך יש לזכור האו"ם איננו מקים מדינה אלא מכיר ברעיון של הקמת מדינה.

התגובות להצבעה באו"ם

היישוב היהודי:

עם תום ההצבעה יצאו אלפי יהודים לחגוג ברחובות, הנהגת היישוב קיבלה את תוצאות ההצבעה והסכימה לתכנית החלוקה, שכן למרות החסרונות היא ראתה בה גם יתרונות, אך היא חששה מפני מלחמה שתגבה את מותם של אלפי יהודים.

היישוב הערבי:

התנגד לתוצאות ההצבעה ולמחרת פרצו במהומות ברחבי הארץ. זוהי תחילתה של מלחמת העצמאות/השחרור.

מדינות ערב:

התנגדו לתוצאות ההצבעה, הזהירו שאם התוכנית תיושם הדבר יביא לערעור האיזון באזור ולמלחמה (בתחילת המלחמה הם תמכו בערבים מבחינת נשק ומאוחר יותר אף הצטרפו אל המלחמה).

בריטניה:

התאכזבה מתוצאות ההצבעה והודיעה שתקדים את יציאתה ל- 15.5.1948
עקב תחילת המלחמה, תכנית החלוקה/ה-כ"ט בנובמבר/החלטה 181 ,
בסופו של דבר מעולם לא יושמה ולא הוצאה אל הפועל

